madaniy meros ro‘yxatiga kiritildi. Bu boshqa O‘rta Osiyo davlatlari uchun ham o‘z musiqiy meroslarini saqlashga turtki bo‘ldi. Do‘mbira cholg‘usi O‘rta Osiyo xalqlarining eng qadimgi va eng muhim musiqiy cholg‘ularidan biri bo‘lib, uning tarixi ming yillar orqasiga borib taqaladi. Madaniy meros yodgorliklari - arxeologik topilmalar, miniatyura san'ati, yozma manbalar do‘mbiraning tarixiy rivojlanishi va madaniy ahamiyatini tadqiq qilishda muhim manba hisoblanadi.

Do‘mbira nafaqat musiqiy cholg‘u, balki xalq psixologiyasi, estetik qarashlari va ijtimoiy hayotining aks ettiruvchisi sifatida muhim etnomadaniy qiymatga ega. Zamonaviy sharoitda do‘mbira ijrochilik an'analarini saqlash, ilmiy jihatdan o‘rganish va keyingi avlodlarga etkazish milliy madaniy merosni asrashning muhim yo‘nalishi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fisog‘urs - yunoncha ismi Pifagor. Eramizdan oldingi VI asrda yashab ijod etgan buyuk faylasuf alloma. Musiqiy cholg'ular yaratilishiga bog'liq rivoyatlar (I.Rajabovning “Maqomlar masalasiga doir” kitobida, musiqada 7 ta tovush mujassamligi borasida A.Navoiyning “Lison ut-tayr” kitobidagi “Qaqnus” hikoyasida keltiradi.
2. Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir -T.: Fan, 1963.
3. Matyoqubov O. Maqomat -T.: Musiqa, 2004.
4. Визго Т. Музыкалные инструменты Среднеи Азии (O‘rta Osiyoning musiqiy cholg‘ulari). Москва: Музыка, 1980.

REZYUME. Ushbu maqolada O‘zbekiston madaniy merosi yodgorliklarida do‘mbira cholg‘usining tarixiy rivojlanishi, badiiy tasvirlari va etnomusikologik ahamiyati tahlil qilingan. Arxeologik topilmalar, miniatyura san'ati va yozma manbalar asosida do‘mbiraning qadimiy turar joy hududlari, ijtimoiy-madaniy funksiyalari hamda O‘rta Osiyo xalqlari musiqiy madaniyatidagi o‘rni tadqiq etilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье анализируются историческое развитие, художественные образы и этномузыкологическое значение домбры в памятниках культурного наследия Узбекистана. На основе археологических находок, миниатюрного искусства и письменных источников исследуются древние ареалы распространения домбры, её социально-культурные функции и роль в музыкальной культуре народов Средней Азии.

SUMMARY. This article analyzes the historical development, artistic representations, and ethnomusicological significance of the *dombra* in the cultural heritage monuments of Uzbekistan. Based on archaeological findings, miniature art, and written sources, the study explores the ancient regions of the dombra’s distribution, its socio-cultural functions, and its role in the musical culture of the peoples of Central Asia.

SÚWRETLEW ÓNERI SABAQLARÍN INNOVACIYALÍQ TEXNOLOGIYALAR TIYKARÍNDA SHÓLKEMLESTIRIWDIN NÁTIYJELILIGI

G.Smaylova – *docent*
Qaraqalpaqstan Respublikası Pedagogikalıq sheberlik orayı

Tayanch so‘zlar: tasviriy san’at, innovatsion texnologiyalar, kreativ fikrlash, estetik tarbiya, interfaol metodlar, 4K modeli, STEAM yondashuvi, raqamli texnologiyalar, ijodiy fikrlash.

Ключевые слова: изобразительное искусство, инновационные технологии, креативное мышление, эстетическое воспитание, интерактивные методы, модель 4К, подход STEAM, цифровые технологии, творческое мышление.

Key words: visual arts, innovative technologies, creative thinking, aesthetic education, interactive methods, 4K model, STEAM approach, digital technologies, artistic creativity.

Ulıwma orta bilim beriwde súwretlew óneri páni oqıwshılardıń dóretiwshilik pikirlewi hám estetikalıq dúnya qarasın qáliplestiriwde áhmiyetli orın tutadı. Búgingi kúnde dúnya kóleminde kórkem óner bilimlendiriwi ayrıqsha áhmiyetke iye bolıp, bilimlendiriwdiń sapası hám oqıwshılardıń dóretiwshilik kompetenciyasın rawajlandırıwdıń ajıralmas bólegine aylanǵan. Kórkem óner tálimi oqıwshılarda emocionallıq intellekt, dóretiwshilik hám sın kózqarastan pikirlewdi rawajlandıradı, olardıń abadanlıǵı hám akademiyalıq nátiyjelerin jaqsılaydı.

Sol sebepli súwretlew ónerin oqitiw procesin zamanagóy innovaciyalıq qatnasıqlar tiykarında shólkemlestiriw zárúrligi kún sayın artıp barmaqta. Tómende súwretlew óneri tálimindegi eń sońǵi tendenciyalar, pedagogikalıq jańalıqlar, cifrlı qurallar integraciyası, STEAM sıyaqlı pánleraralıq metodlar hám de milliy hám shet el aldınǵı tájiriybeleri ilimiy metodikalıq kózqarastan kórip shıǵıladı..

Zamanagóy pedagogikalıq qatnaslar súwretlew óneri sabaqlarında dástúriy usıllardan parıqlı túrde oqıwshınıń belsendiligin hám dóretiwshiligin arttırıwǵa qaratılgan. Interaktiv metodlar (rolli oyınlar, mashqalalı bilimlendiriw, “Aqılıy húјim» hám basqalar) hám de joybarlaw metodları keńnen engizilmekte. Izertlew nátiyjelerine kóre, oqıwshılardıń dóretiwshilik qábiletin rawajlandırıwda intellektual oyınlar, audiovizual materiallar hám basqa interaktiv usıllar jaqsı nátiyje beredi. Máselen, sabaqta dóretiwshilik tapsırmalar beriw, kórkem shıǵarmalardı talqılaw arqalı sın kózqarastan pikirlewge úyretiw, toparlıq kórkem óner joybarların shólkemlestiriw sıyaqlı usıllar oqıwshılardıń sabaqlarǵa qızıǵıwshılıǵın arttıradı hám erkin pikirlewdi qáliplestiredi.

Sonday-aq, zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalar (klaster, blended learning, “klass galereyası” usılı hám t.b.) járdeminde hár bir oqıwshınıń óz dóretiwshilik izleniwine jol ashıw, sabaq nátiyjeliligin arttırıw imkaniyatın bermekte. Bul qatnaslar kórkem óner sabaqların tek ǵana súwret salıwdı úyretetuǵın shınıǵıw emes, al oqıwshılardıń estetikalıq oy-pikirin, jámáátte islew hám mashqalanı sheshiw kónlikpelerin rawajlandıratuǵın platformaǵa aylandıradı. Sanlı texnologiyalardıń jedel rawajlanıwı súwretlew óneri bilimlendiriwine de sezilerli tásir kórsetpekte. Dástúriy boyaw hám kistler qatarında búgingi kúnde mektep kórkem óner xanalarında planshetler, grafikalıq baǵdarlamalar hám interaktiv doskalar payda bolmaqta. Endi hár qanday jastaǵı oqıwshılar planshet yamasa smartfondan súwret salıw, sanlı súwretke alıw hám grafikalıq dizayn menen shuǵıllanıw imkaniyatına iye.

Bul bolsa oqıtıwshılarǵa oqıwshılardıń 21-ásir kónlikpelerin qáliplestiriwge járdem bermekte, qalaberdi, kórkem óner hám STEAM pánlerine bolǵan qızıǵıwshılıǵın arttırmaqta. Máselen, biypul mobil qosımshalar yamasa kompyuter baǵdarlamaları járdeminde balalar reńler palitrasın úyrenedi, kollaj yamasa 3D model jaratadı, nátiyjede dástúriy usıllar menen erisip bolmaytuǵın interaktiv tájiriybege ie boladı. Sanlı kórkem óner quralları klass ishinde hám sırtında birge islesiw hám innovaciyanı jańa basqıshqa alıp shıqpaqta, sheksiz dóretiwshilik imkaniyatlardı ashıp bermekte. Ásirese, internet arqalı dúnyadaǵı belgili kórkem óner shıǵarmaların onlayn galereyalar arqalı tamashalaw, virtual reallıq járdeminde muzey boylap sayaxat etiw sıyaqlı imkaniyatlar oqıwshılardıń dúnyaqarasın keńeytedi.

Solay etip, sanlı integraciya súwretlew óneri sabaqların zamanagóy balalar ushın jáne de qızıqlı hám mazmunlı etpekte. Bilimlendiriwde STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) koncepciyasınıń engiziliwi súwretlew óneri pánin jana basqıshqa alıp shıqpaqta. STEAM qatnası tábiyiy pánler, texnologiya, injenerlik, kórkem óner hám matematikanı úzliksiz baylanıstırıp, oqıwshılarǵa bilimlerdi ámeliyatta qollanıwdı úyretedi. Bul jantasıwdıń tiykargı ideyası – “tek teoriyalıq bilimler menen sheklenip qalıp bolmaydı, alınǵan bilimlerdi ámelde qollanıw zárúr” degen princip. Nátiyjede, oqıwshılar túrli pánlerdi birden-bir joybarlarda integraciyalasqan halda úyrenip, mashqalalardı keń túsiniw, dóretiwshilik hám sın kózqarastan pikirlew, ilimiy-izertlew qatnası hám de dizaynerlik qábiletlerin rawajlandıradı. Mısalı, matematika sabaǵında geometriyalıq figuralardı úyreniwde oqıwshılar súwretlew óneri menen baylanıslı joybar - geometriyalıq ornamentler sızıwdı orınlasa, bul eki pán bir-birin tolıqtırıp, bilim jáne de bekkemlenedi. Usı tárizde pánleraralıq integraciya oqıw procesin turmıslıq hám qızıqlı etedi. Búgingi kúnde STEAM bilimlendiriwi dúnyanıń kóplegen mámleketlerinde bilimlendiriwdiń tiykarǵı tendenciyalarınan birine aylangan. Atap aytqanda, AQSh hám Evropa mámleketlerinde STEM baǵdarlamalarına kórkem ónerdiń kirgiziliwi (yaǵnıy STEMnen STEAMǵa ótiw) dóretiwshilik hám jumsaq kónlikpelerdi rawajlandırıw ushın áhmiyetli faktor sıpatında tán alınbaqta. Qubla Koreya sıyaqlı aldınǵı mámleketlerde STEAM boyınsha milliy baǵdarlamalar islep shıǵılıp, mekteplerde ámeliyatqa engizilgen –

Ózbekstanda da koreyalı qánigelerdiń qatnasıwında jergilikli muǵallimler ushın STEAM boyınsha arnawlı seminar-treningler ótkerilgeni bunıń ayqın mısalı bolıp esaplanadı. Bunday birge islesiw nátiyjesinde, jaqın jıllarda elimizdiń ulıwma bilim beriw mekteplerinde de STEAM qatnasıǵı keńnen engizilip, barlıq aymaqlarda "Integraciyalasqan kórkem óner" principi tiykarında sabaqlar alıp barılıwı rejelestirilgen. Ulıwma alganda, pánleraralıq jantasıwlar, sonnan STEAM, tek súwretlew óneri emes, al basqa pánlerge bolgan kózqaraslardı da ózgertpekte - teoriyalıq bilim menen ámeliy dóretiwshilikti

úylestiriw bilim beriw procesin zaman talabı dárejesinde jetilistiriwge xizmet etpekte.

Milliy tájiriybe: Ózbekstanda súwretlew kórkem óneri bilimlendiriwin zamanagóylestiriw baǵdarında bir qatar baslamalar ámelge asırılmaqta. Ulıwma bilim beriw mektepleri ushın jańa oqıw baǵdarlamaları hám sabaqlıqlarda kórkem ónerdiń zamanagóy qırların ashıp beriwge ayrıqsha itibar qaratılmaqta. Atap aytqanda, súwretlew óneri sabaqlarınıń tiykarǵı wazıypaları sıpatında tek súwret salıw kónlikpesin beriw emes, al milliy kórkem miyras hám ónermentshilik úlgileri menen tanıstırıw, kórkem óner dóretpelerin talqılaw arqalı estetikalıq jaqtan tárbiyalaw belgilengen.

Mektepler janında “Kórkem óner dógerekleri” jumısı jolǵa qoyılıp, qábiletli oqıwshılarǵa óz talantın rawajlandırıwǵa sharayat jaratılmaqta. Sonday-aq, elimizde hár jılı ótkerilip atırǵan “Bárkamal ávlad” sport hám kórkem óner festivalları, hár qıylı súwretler tańlawı hám kórgizbeler jas xudojniklerdi xoshametlewdiń nátiyjeli quralına aylanǵan. Oqıtıwshılardıń qánigeligin arttırıw sistemasında da kórkem óner tálimi metodikası menen baylanıslı innovaciyalar úyretilip, zamanagóy pedagogikalıq hám sanlı kompetenciyalardı qáliplestiriwge itibar berilmekte. Atap aytqanda, Respublikalıq bilimlendiriw orayı tárepinen súwretlew kórkem óneri muǵallimleri ushın arnawlı seminarlar, aldıńǵı sabaq qollanbaları tańlawları shólkemlestirilmekte - bul bolsa tájiriybe almasıw hám jańa ideyalardı ǵalaba en jaydırıwǵa xızmet etpekte. Joqarıdaǵı tallawlar zamanagóy ulıwma bilim beriw mekteplerinde súwretlew óneri tálimin jetilistiriw ushın bir qatar juwmaqlar shıǵarıwǵa imkan beredi. Bárinen burın, oqıtıwshılardı tayarlaw hám qánigeligin arttırıw procesinde kórkem óner bilimlendiriwiniń innovaciyalıq metodlarına ayrıqsha itibar beriw kerek - bunda tek ǵana súwretlew ónerініń ózi emes, al sanlı texnologiyalardan paydalanıw, interaktiv hám integraciyalıq qatnaslardı qollanıw kónlikpeleri de qáliplestiriliwi zárúr. Ekinshiden, mektep oqıw baǵdarlamaların bayıtıw usınıs etiledi: onda milliy hám jáhán kórkem óneri dúrdanaların úyreniw menen birge zamanagóy dizayn, arxitektura hám sanlı kórkem óner elementlerin de qamtıp alıw, sabaq mazmunın turmıslıq hám qızıqlı etiw maqsetke muwapıq.

Úshinshiden, pánler aralıq birge islesiwdi kúsheytiw zárúr - máselen, súwretlew óneri muǵallimleri basqa pán muǵallimleri menen birgelikte integraciyalasqan sabaqlar yamasa joybarlar shólkemlestirip, oqıwshılarǵa bir waqıttıń ózinde bir neshe tarawda bilim hám kónlikpe payda etiw imkaniyatın jaratıwı múmkin. Tórtinshiden, bilimlendiriw procesine zamanagóy resurs hám qurallardı tartıw áhmiyetli: klasslardı multimedia úskeneleri menen támiyinlew, oqıwshılardı internettegi edukativlik kórkem óner platformalarına (máselen, virtual muzeyler, onlayn súwret salıw kursları) baǵdarlaw, sanlı kórkem óner kórgizbelerin shólkemlestiriw solardıń qatarına kiredi.

Aqırında, mektep hám mádeniy mákemelerdiń birge islesiwin keńeytiw usınıs etiledi - jergilikli kórkem óner galereyaları, muzeyler, dóretiwshiler menen birgelikte sheberlik sabaqları, kóshpeli kórgizbeler shólkemlestiriw oqıwshılardıń kórkem ónerge qızıǵıwshılıǵın arttıradı hám oqıwda alǵan bilimlerin real turmıs penen baylanıstırıwǵa xızmet etedi. Juwmaqlap aytqanda, súwretlew ónerin ulıwma bilim beriw mekteplerinde oqıtıwdaǵı zamanagóy tendenciyalar - innovaciyalıq pedagogikalıq qatnaslar, sanlı qurallardıń engiziliwi, STEAM sıyaqlı integraciyalıq metodlar hám aldıńǵı tájiriybelerdi ózlestiriw - bulardıń barlıǵı ósip kiyatırǵan áwladtıń dóretiwshi, estetikalıq talǵamlı hám keń pikirleytuǵın bolıp jetilisiwine tiykar jaratadı.

Aldıńǵı xalıqaralıq hám milliy tájiriybeler sonı kórsetpekte, kórkem óner bilimlendiriwin rawajlandırıw bilimlendiriw sistemasınıń tiykarǵı baǵdarlarınan biri bolıwı kerek. Zamanagóy ilimiy-metodikalıq qatnaslardı ámeliyatqa engizgen halda, mekteplerimizde súwretlew óneri sabaqların jáne de mazmunlı, nátiyjeli hám ilhamlandırıwshı etiw - búgingi pedagogikanıń áhmiyetli wazıypası bolıp esaplanadı. Bul baǵdarda alıp barılıp atırǵan jumıslar izbe-iz dawam ettirilse, keleshekte jámiyetimizde kreativ pikirleytuǵın, mádeniyatlı hám innovaciyalıq pikirleytuǵın jaslardıń qatarı jáne de keńeyip baratuǵınına isenim bildiriw múmkin.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Abdirasilov S., Boymetov B., Tolipov N. Tasviriy san'at T.: Cho'lpon. – 2006.
2. Oripov B. N. Tasviriy san’at va uni o ‘qitish metodikasi ILM ZIYO” Toshkent 2012.
3. Tolipovich A. R. Dizayn va tasviriy san'at o'rtasidagi munosabatlar Новости образования: исследование в XXI веке. – 2024. – Т.

REZYUME. Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida tasviriy san'at ta'limini tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari va innovatsion yondashuvlar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tasviriy san'at fanining ta'lim tizimidagi o'rni, o'quvchilarning estetik didi, badiiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, XXI asr ta'lim talablariga mos ravishda interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar, STEAM va 4K modeli elementlarini tasviriy san'at darslarida qo'llash imkoniyatlari o'rganilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье научно-теоретически проанализированы современные тенденции и инновационные подходы в организации преподавания изобразительного искусства в общеобразовательных школах. Раскрыта роль предмета «Изобразительное искусство» в системе образования, его значение в развитии эстетического вкуса, художественного мышления и творческих способностей учащихся. Кроме того, исследованы возможности применения интерактивных методов, цифровых технологий, элементов STEAM и модели 4K на уроках изобразительного искусства в соответствии с требованиями образования XXI века.

SUMMARY. This article provides a scientific and theoretical analysis of modern trends and innovative approaches to organizing visual arts education in general education schools. The role of the subject "Visual Arts" in the educational system is revealed, emphasizing its importance in developing students' aesthetic taste, artistic thinking, and creative abilities. Furthermore, the study explores the possibilities of applying interactive methods, digital technologies, as well as elements of the STEAM and 4K models in visual arts lessons in accordance with the requirements of 21st-century education.

"MADANIY SIYOSAT" TUSHUNCHASI, TALQINI VA MODELLARI

M.Sh.Tadjikulova – *tayanch doktorant*
O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

Tayanch so'zlar: jamiyat, davlat, madaniyat, san'at, madaniy siyosat, madaniy hayot, "mozaika" madaniyati, madaniyat muassasalari, "cho'zilgan qo'l" prinsipi, metsenat, retrospektiv tahlil.

Ключевые слова: общество, государство, культура, искусство, культурная политика, культурная жизнь, культура "мозаика" учреждения культуры, принцип "протянутой руки," меценат, ретроспективный анализ.

Key words: society, state, culture, art, cultural policy, cultural life, "mosaic" culture, cultural institutions, "the arm's length" principle, patron, retrospective analysis.

KIRISH. Hozirgi sharoitda madaniy siyosat davlat siyosatining ustivor rivojlanish yo'nalishlaridan biri hisoblanib, u aholi hayot sifatining oshishi, jamiyatda munosabatlarning uyg'unlashuvi hamda davlatning ijtimoiy-qtisodiy hatdan faol rivojlanishi uchun muhim omil sifatida e'tirof etiladi.

Haqiqatdan ham, necha yillardan beri jamiyat va davlat aholining bo'sh vaqtini samarali tashkil etish orqali ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashga va madaniy hayotni qo'llab-quvvatlashga intilib keladi.

Bo'sh vaqtni mazmun va shakl jihatdan qanday o'tkazish masalasi insonning muayyan ijtimoiy, etnik va milliy guruhga mansubligiga bog'liq holda shakllanadi. Agar zamonaviy ijtimoiy-madaniy vaziyatga murojaat qilsak, bo'sh vaqt – jamiyat tomonidan anglangan zarurat sifatida namoyon bo'ladi.

Madaniy siyosatning mavjud emasligi yoki madaniyatning rivojlanmaganligi esa aholini bo'sh vaqtlarini boshqa usullar bilan o'tkazishga undaydi, kichik shaharlar, ayniqsa qishloq joylarida bu ko'pincha zararli odatlarga olib keladi, keyinchalik bunday zararli odatlar aholining sog'liq holati va umr davomiyligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. [1:394]

Fuqarolarning ijtimoiy va madaniy hayotini qo'llab-quvvatlash hamda mustahkamlash faqatgina ularning ma'naviy rivojlanishi uchun teng imkoniyatlar yaratishga qaratilgan puxta o'ylangan va kuchli davlat siyosati bilan uzviy bog'liq holdagina samarali bo'lishi mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, bugun hech bir davlat yoki hudud muayyan maqsadga yo'naltirilgan madaniy siyosatsiz faoliyat yurita olmaydi, uni shakllantirish va amalga oshirish